

ARANIYOR

ФАМИЛИЯ... *Макартур*
 на... *Дуглас*
 КОЛЛЕКТА... *Макартур*
 УГОЛОВНАЯ СПЕЦИАЛЬНОСТЬ... *Морские дела*
 ОСОБЫЕ ПРИЗНАКИ... *Ручка Кереметли*
за Кереметли

ОПТИК ПОДРОБНО

1. SOYADI . *Mc Arthur*
 2. ADI *Douglas*
 3. TAKMA ADI *Morukhaber*
 4. MESLEĞİ *Kerkirler*
 5. HUSUSİ ÖRNEK *Sunatrolali*
yasa

RUSYA'NIN ÜNLÜ MİZAH DERGİSİ
 «KROKODİL»DE McARTHUR'U SAVAŞ SUÇLUSU
 GÖSTEREN BİR TABLO

Mc ARTHUR

PORTRELER

Kore savaşındaki (★) komutanlığı sırasında ABD Başkanı Truman'ın direktiflerini dinlemediği için görevinden alındığı zaman, "Eski askerler ölmez" demesi ile bilinir.

Bir generalin oğlu olarak 1880'de doğdu ve 1903'de ABD Askerî Akademisi'nden birincilikle mezun oldu. Birinci Dünya Savaşı'nı general olarak Avrupa cephesinde yaşadı. 1925'de tümgeneralliğe getirildi zaman, Amerikan ordusunun bu rütbedeki en geç subayıydı. 1930'da, orgeneral rütbesi ile Genelkurmay Başkanı oldu. 1935'de emekliye ayrılıp, Filipin hükümetince askerî danışmanlığa atandı. 1936'da, Filipin ordusunda mareşal rütbesini almıştır. 1941'de, ABD Başkanı Roosevelt (★), O'nu, ABD Filipin ortak askerî gücünün komutanlığına getirdi. 1941 aralığında Japonya'nın Filipinlere saldırması ertesinde, stratejik bir geri çekilmeyi başarı ile uygulayacak ve mart 1942'de, Filipinler'den "geri döneceğim" sözünü söyleyerek ayrılacaktır.

Daha sonra onu, Güneybatı Pasifik'deki Birleşmiş Milletler gücünün komutanı olarak görürüz. Japonlardan, Filipinlerin, Leyte'nin ve tüm adaların geri alınmasını sağlar. 1945 nisanında, tüm Pasifik ordusu komutanıdır.

"Missouri" zırhlısı güvertesinde Japon teslim antlaşmasını Amerika adına imzalamış, 1950'ye kadar Japonya'daki ABD işgal kuvvetlerinin komutanlığını yapmıştır.

1950 haziranında, Kuzey-Güney Kore savaşı başlayınca, Birleşmiş Milletler savunma kuvvetinin başkomutanı olarak GüneyKore'ye gelir. Onun bizzat yönettiği "Inchon çıkarması" sonunda Kuzey Kore işgal edilecek, fakat Kızıl Çin müdahalesi ile, B.M. orduları geri çekilmek zorunda kalacaktır.

ABD Başkanı Truman'ın kararlarına muhalefet ediyor ve Kızıl Çin'i bombalayıp Çin'i abluka etmek istiyordu. 1951 nisanında görevinden alındı ve Amerika'ya dönüşünde millî bir kahraman gibi karşılandı.

1964 yılında ölmüştür.

KORE SAVAŞI

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde, Japon işgali sona erince Kore, Güney ve Kuzey olmak üzere 38'inci paralelden ikiye bölündü. Güney Kore, 1945-48 arası resmen Amerikan işgali altındaydı. 1948 mayısında yapılan seçimle, Güney Kore'de bir parlamento oluştu ve Syngman Ree Cumhurbaşkanı seçildi.

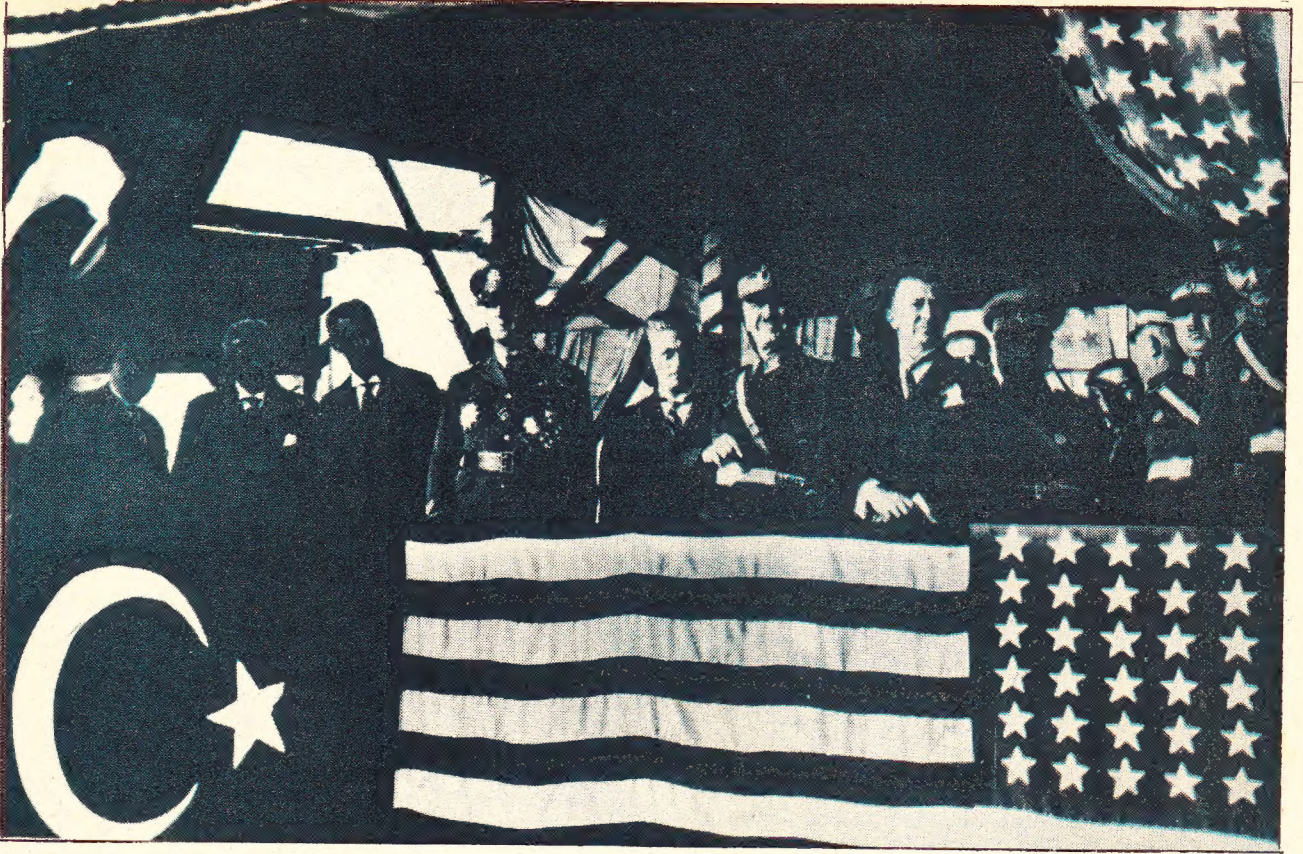
Ancak 25 haziran 1950'de, Kuzey'in bir askerî harekâta girişi ile, büyük bir savaş patladı. 27 haziran 1953'deki ateş-kes'e kadar süren Kore savaşına, Birleşmiş Milletler Kuvvetleri içinde yer alan Türkiye de, Güney Kore tarafında katılmış ve bir tugay göndermiştir.

FRANKLIN D. ROOSEVELT

1882-1945 arasında yaşadı. New York valisiyken, 1932'de, Amerikan tarihinin en ezici oy çoğunluğu ile ABD Başkanı seçildi. Ekonomik bunalımın üzerine "New Deal" diye bilinen ve devlet yatırımlarını artıran, sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçi politikası ile yürüdü. 1936 ve 1940'dan sonra 1944'de de seçimleri kazanarak, ABD'nin iki dönemden fazla başkanlık yapan tek politikacısı oldu. Amerika'nın içe kapalı "izolasyonist" politikasını değiştirmiş ve 2'nci Dünya Savaşı'nda Batı Bloku'na ve Müttefiklere önderlik etmiştir.

**Bir önceki: Portre
Tiroçki**

Elâ Cemil

McArthur 1933'de Ankara'ya geldiği zaman şerefine düzenlenen geçit töreninde Mareşal Fevzi Çakmak'la birlikte.

Atatürk ABD Genelkurmay Başkanı McArthur'a «Savaş 39-40 yıllarında çıkacaktır» demişti

ABD Genelkurmay Başkanı Gen. McArthur 1932 yılında bir dünya gezisine çıkmış, ülkesine dönerken de İstanbul'a uğramıştı. Atatürk de o günlerde 1. Türk Dil Kurultayı nedeniyle İstanbul'da bulunuyordu.

İki asker, 27 eylülde Dolmabahçe Sarayı'nda buluşarak 1 saat 20 dakika görüştüler. Türk basını olayı sadece bir resim altı haber olarak yayımladı.

ABD Genelkurmay Başkanlığı'nın arşivlerinde bulunan konuşma tutanağı

McArthur

the convenient situation of a European war, as diverting the attention of the great powers from Asia. America will, of course, not remain indifferent. America will, of course, not remain indifferent with elemental speed, Russia will immediately try to extend her influence in Asia. If our diplomats will then turn out to be capable of not paying a heavy price in territorial concessions for Russian aid, well and good. In the contrary case we, in trying to remove one danger, will create in its place another and more terrible peril. Consequently, the war which we shall fight in alliance with Soviet Russia, will not solve any great problems either in Europe or Asia. From the moment when Asia, which disposes of countless human reserves and serves as a market for European and American goods, falls under the influence of Russia, the problem may be regarded as having been settled in bolshevism's favour. It is namely because of this that the Russians are deploying great activity in Asia, which often escapes our notice."

"Today, a considerable part of China is under the control of communist agents. If American and European statesmen do not accord China due attention and do not support the anti-communist Chinese, the defeat of the Japanese will lead to the triumph and victory of communism in China. The

same can happen in Manchuria, Korea, India, Indochina, and Burma. Consequently, it seems to me, that the fate of the world will be settled, not in Europe, but in Asia."

After the two remarkable soldiers ended their exchange of views, Atatürk said laughingly: "We seem to have achieved a complete identity of views in our discussion, but let us hope that our verdict on the world situation proves wrong and that the trustees of the world's fate are on the right road."

Unfortunately, this wish of Atatürk's remained unfulfilled. Mankind inevitably drew nearer to the second world war, but the deliverer of Turkey was not fated to see his remarkable prophecies justified one after another. Atatürk died shortly before the outbreak of the second world war.

As regards General MacArthur, the events of the past twenty years have also proved the accuracy of his prognosis. His viewpoint on the Korean question, which he has defended with such stubbornness and assurance before the diplomats and statesmen of his own country and those of the whole world, now becomes especially clear to us.

Copyright by "The Caucasus".

Atatürk-Mc Arthur görüşmesinin İngilizce metni.

da böylece uzun süre saklı kalacaktı. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten ve Kore'de yeni bir savaş başladığı sırada, yani 1951 yılında Amerika'da "The Caucasus" Dergisi, bu belgeyi gün yüzüne çıkarttı.

SAVAŞ VE DİPLOMASİ

Dergi, tutanağı yayımlarken, şu yorumu da yapmıştı:

"1932 yılında Türkiye'de Atatürk ve McArthur aşağıda ayrıntılarıyla açıklayacağımız ilginç bir konuşma yapmışlardır. II. Dünya Savaşı kahramanlarından Japonya fatihi Gen. McArthur, 1932'de Türkiye'yi ziyaret etmiş, Türkiye'nin savaş ve devrim lideri Atatürk'ü tanıma olanaklarını bulmuştu.

İki büyük asker karşılaşmaları andan itibaren birbirlerini seveceklerine inandılar, dünya sorunlarına içtenlikle de-gindiler ve gelecek için çok şaşırtıcı yorumlarda bulundular.

Acaba II. Dünya Savaşı önlenebilir miydi?

Aşağıda ayrıntılarıyla bulacağınız iki askerin konuşmasını okuduktan sonra yanıtınız "evet" olacaktır. Bu arada

● «Avrupa'da çıkacak savaşı kazanan ne İngiltere ne Fransa ne de Almanya olacaktır. Savaşı Bolşevik Rusya kazanacaktır»

● «Amerika da bu savaştan uzak kalamayacaktır»

dünyanın yazgısını ellerinde tutan sorumlu devlet adamlarının ulusal bencillikler ve coşkularla ne kadar körleşmiş, ileriye görme sanatını ne denli yitirmiş ve istemeyerek II. Dünya Savaşı'na nasıl neden oldukları açıkça görülmektedir.

Clamenceau bir gün şöyle demişti: "Savaş o kadar önemli bir iştir ki, onun yönetimini askerlere bırakmak doğru olmaz."

Atatürk ve McArthur, yıllar önce politik geleceği şaşırtıcı bir açıklıkla görebilmişlerdir. Bugün de onlar, çünkü ve bugünkü politikacılara şöyle diyebilirler: "Diplomasi o kadar önemlidir ki, diplomatlara bırakılamaz."

Dergi, bu yorumdan sonra iki büyük askerin konuşma tutanağını yayımlıyordu:

"Atatürk, Avrupa'nın durumu konusunda McArthur'un sorusunu şöyle yanıtlamıştı:

"Versailles Anlaşması, I. Dünya Savaşı nedenlerinden hiçbirini kaldırmamıştır. Tersine, dönün başlıca düşmanları arasındaki uçurumu büsbütün derinleştirmiştir. Galipler, yenilenlere barış koşullarını zorla onaylatırken, bu ülkelerin etnik geopolitik ve ekonomik özelliklerini görmemiş, yalnızca düşmanlık duygularıyla girişimlerde bulunmuşlardır. Böylece bugün içinde bulunduğu-muz barış dönemi sadece "silahları bırakma" olmuştur. Eğer, siz Amerikalılar, Avrupa işleriyle uğraşmaktan cayı-masaydınız ve Wilson'un programını uygulamakta kararlı olsaydınız, bu "silahları bırakma" dönemi uzar ve bir gün barışa varılabilirdi.

Bence dün olduğu gibi yarın da Avrupa'nın geleceği, Almanya'nın davranışlarına bağlı görünüyor. Büyük bir dinamizme sahip olan 70 milyonluk çalışkan ve disiplinli bir millet, ulusal tutkularını kamçılacak bir siyasal akıma kendini kaptıracak olursa, Versailles Sözleşmesi'ni ortadan kaldıracaktır."

atatürk, Almanya'nın çok kısa sürede, İngiltere ve Rusya dışında bütün Avrupa'yı egemenliği altına alacak güçte ordu kurabileceğini, savaşın en geç

1940-45 yıllarında patlayacağını, Fransa'nın güçlü ordu kurma yeteneğini yitirdiğini ve İngiltere'nin adalarını korumak için Fransa'ya güvenemeyeceğini söylemiştir.

Atatürk'ün İtalya konusundaki görüşü de şöyledir:

"İtalya, Mussolini'nin yönetiminde unutulmayacak aşamalar yapmıştır. Eğer, Mussolini, gelecekteki savaşın dışında kalabilmek başarısını gösterebilirse, barış masasına güçlü bir devlet olarak oturabilir. Ama korkarım ki, İtalya'nın bugünkü lideri Sesar rolünü oynamaktan kendini alamayacaktır. Bu da İtalya'nın askeri bir gücü olmadığını hemen ortaya çıkaracaktır."

Atatürk, daha sonra, Amerika'nın geçen savaşta olduğu gibi tarafsız kalamayacağını ve savaşa katılmasıyla Almanya'nın yenileceğini belirterek, sözlerini bir "Peygamber kehâneti" gibi söyle sürdürdü:

Avrupa'da çıkacakssavaşı kazanan ne İngiltere, ne Fransa, ne de Almanya olacaktır. Savaşı Bolşevik Rusya kazanacaktır. Rusya'nın yakın komşusu ve onlarla en çok savaşmış bir ulus olarak biz Türkler, oradaki olayları yakından izliyoruz. Tehlikeyi bütün açıklığıyla görüyoruz. Uyanan Doğu halklarının duygularını pek güzel kullanan, onları okşayan ve kinlerini dile getirmesini bilen Bolşevikler, yalnız Avrupa'yı değil, Asya'ya da gözdağı veren bir güç haline gelmektedir."

"Avrupa devlet adamları başlıca anlaşmazlık konularını her türlü bencillikten uzak, yalnızca genel çıkarlar yönünden ele almazlarsa, korkarım ki, felâket önlenemeyecektir. Avrupa'nın sorunu artık İngiltere, Fransa ve Almanya arasındaki anlaşmazlık değildir.

Bugün Avrupa'nın doğusunda bütün uygarlığı, üstelik insanlığı tehdit eden yeni bir güç belirmiştir. Bütün maddî ve manevî olanaklarını topluca, bir dünya devrimi için seferber eden bu korkunç güç, üstelik Avrupa ve Amerikalıların bilmedikleri yepyeni politika yöntemleri uygulamakta ve karşıtlarının en küçük hatalarından bile yararlanmaktadır.

«SAVAŞ ASYA'YI KAPSAYACAK»

Tartışma konusu Asya'ya gelince McArthur da şöyle konuşmuştur:

"— Görüşlerinizi tümüyle destekliyorum. Avrupa ve Amerikalı devlet adamlarının gerçek tehlikeyi görmedikleri konusunda sizinle aynı düşünüyorum. Hepimizi korkutan ve tek bir düşmanın kazanç sağlayacağı bir savaşa kayıyoruz. Avrupa'da patlayacak bir savaşın alevleri kısa zamanda Asya'yı da içine alacaktır. Özellikle Japonya, Asya'daki çıkarları açısından kışkırtılacak ve Amerika doğal olarak buna ilgisiz kalamayacaktır. Rusya, hemen Asya'daki

Mc Arthur Uzakdoğu'da Japon baskını üzerine Wahe adasını terkederken "Amerika buraları asla unutmayacaktır demişti. Nitekim iki yıl sonra aynı adaları işgalden kurtarıırken "Amerika buraları unutmayacak dememiş miydim..." diyerek karşı çıkmıştı.

etki alanını genişletmeye çalışacaktır. Eğer bizim diplomatlarımız Sovyet desteğine karşı toprak ödünü vermek gibi ağır bir yük altına girmezlerse, bu çok iyi olacaktır. Aksi halde bir tehlike önlenmeye çalışılırken daha büyük tehlike yaratılmış olacaktır. Sovyetler'le birlikte yapacağımız savaş, Asya ve Avrupa'daki sorunları çözemeyecektir. Büyük doğal kaynaklara sahip olan ve Avrupa - Amerika piyasalarına görev süren Asya, Rusya'nın etkisine girerse

sorun, Bolşeviklerin çıkarlarına göre çözülmüş olur. Rusya, daha şimdiden Asya'da çoğu kez gözümüzden kaçan uğraşlar içindedir.

Bugün Çin'in önemli bir bölümü komünist ajanların denetimi altındadır. Eğer Avrupa ve Amerika devlet adamları Çin'e gerekli önemi vermezler, Çin'deki anti-komünistleri desteklemezlerse, Japonya'nın yenilgisi, Çin'de komünizmin zaferine yol açacaktır. Bu; Mançurya, Kore, Hindistan, Çin Hindi ve Birmanya için de geçerlidir. Sonuç olarak, dünyanın geleceği bence Avrupa'da değil, Asya'daki olaylara bağlıdır."

ATATÜRK VE McARTHUR : «BİZ YANILALIM»

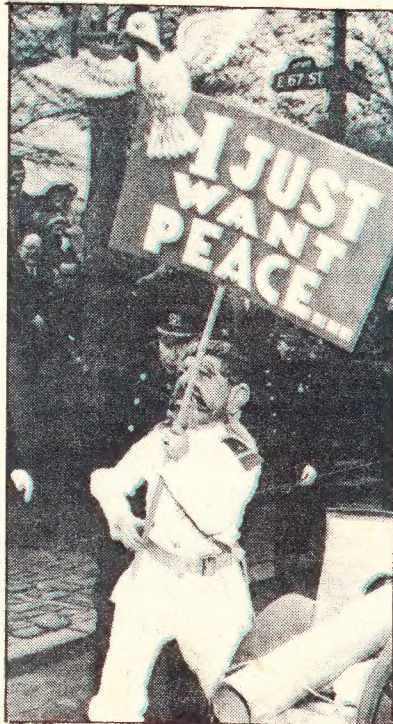
İki büyük asker, görüşlerini açıkladıktan sonra Atatürk konuyu şöyle bağlamıştır:

"— Görülüyor ki, görüşlerimiz tam bir benzerlik içinde. Ama ümit edelim ki, bizler yanılalım ve dünyanın geleceğini ellerinde tutanlar doğru yolda olsunlar."

Ne yazık ki, Atatürk'ün bu dileği gerçekleşmedi. İnsanlık istemeyerek II. Dünya Savaşı'na itildi. Türkiye'nin kurtarıcısı Atatürk, arka arkaya gerçekleşen kehânetlerinin doğru çıktığını göremedi. Çünkü II. Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce ölmüştü.

General McArthur'a gelince geçmiş, 20 yılın olayları kendi ileri görüşlülüğünü kanıtladı. Kore konusunda inatla savunduğu görüşler bugün ülkesinde ve dünyada daha da değer kazanmıştır.

Ahmet Yalım

SON OSMANLI PAŞALARI

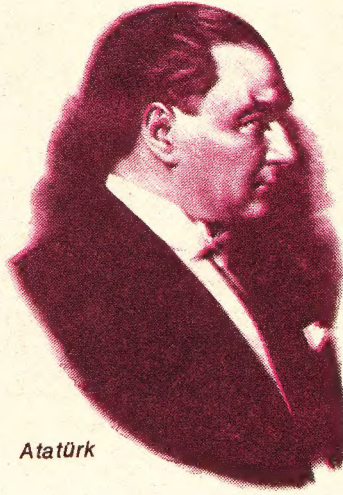
DÖRT yıl süren 1. Dünya Savaşı, 30 Ekim 1918 günü Mondoros Antlaşması ile noktalandığında, çöken Osmanlı İmparatorluğu ordularının komuta kademelerinde, Mirliva'dan/ tümgeneral/, Müşir'e/ mareşal/ kadar değişik rütbelerde 300'den fazla paşa/ general/ vardı.

Başlangıçta bunlardan sadece üçü, Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa ve Kazım Karabekir Paşa/ Ulusal Kurtuluş Savaşı kadrolarının başında yer aldılar. Sonradan, değişik tarihlerde, 10 Osmanlı paşası daha, Anadolu hükümeti silahlı kuvvetlerinin komuta kademelerinde görev aldı ve böylece imparatorluktan cumhuriyete geçildiğinde, sadece 13 Osmanlı paşası, üniformalarını ve rütbelerini koruyarak cumhuriyet orduları komuta kademesinde kalabildiler.

Kurtuluş Savaşı'nın öncüleri ilk üç paşanın, rütbece değilse bile mevki ve kıdem açısından en üst düzeyde olanı Mustafa Kemal Paşa idi. Cebesoy ve Karabekir'den daha önce Mirliva/ tümgeneral/ olmuş, ordu ve ordular grubu komutanlığı yapmış, Anadolu'ya da Mirliva Ali Fuat ve Mirliva Kâzım Karabekir kolordu komutanlarıyken, 9. Ordu Kıtaatı Müfettişi olarak atanmıştı. Bu bakımdan hiyerarşik açıdan bu üç arkadaşın arasında hiç bir sorun ortaya çıkmamıştır. Mustafa Kemal Paşa, 1919 yılı sonlarına doğru, askerlik mesleğinden ayrılmak zorunda kaldığında dahi, bu durum değişmemiştir.

Anadolu direnişine daha sonradan katılan Osmanlı paşaları içindeyse, hem rütbe ve hem de kıdem ve mevkiye Mustafa Kemal Paşa'dan daha üstün durumda bulunanlar olmuşsa da, bunlar da önce Erzurum, ardından Sivas kongreleri ve sonra da Heyet-i Temsiliye ve BMM Reisi/ başkanı/ olan Mustafa Kemal'in buyruğu altında görev almakta hiç bir çekingenlik göstermemişlerdir. Bu Osmanlı paşaları içinde Mustafa Kemal Paşa'nın askeri okullardan öğretmenleri ve askerlik yaşamından da komutanları vardır. Bu 13 Osmanlı paşası içinde Mustafa Kemal Paşa yaş, rütbe, kıdem bakımından ancak yedinci sırada yer almaktadır.

Anadolu'daki Ulusal Kurtuluş Hareketini benimseyip o direnişin silahlı kuvvetler kadrosunda komuta kademelerinde yer alanlar arasında en üst rütbeli komutan Ferik/ Orgeneral/ Cevat Şakir (Çobanlı) Paşa'dır. Osmanlı İmparatorluğu Erkan-ı Harbiye-i Umûmiye Reisliği/ Genelkurmay Başkanlığı/ ve Harbiye Nazırlığı Savunma Bakanlığı yaptıktan sonra, 16 mart 1920'de İstanbul'da İngilizlerce tutuklanıp Malta Adası'na sürgün gönderilmiş,

Atatürk

yurda ancak 1922 yılı ocak ayı başında dönmüş ve hemen Ankara hükümeti emrinde bir ordu komutanlığına atanarak Başkomutanlık Savaşı'na katılmıştır.

İstanbul hükümetlerinde Genelkurmay başkanlığı ve savunma bakanlığı yapmış Mustafa Kemal Paşa'dan rütbece daha üst düzeyde olan bir başka Ferik/ Orgeneral/ de Anadolu Hareketine ancak 1920'de Ankara'da TBMM'nin açılması sırasında katılan Mustafa Fevzi (Çakmak) Paşa'dır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Nisan 1916'da Mirliva/ tuğ- tüm general/

olmasına karşılık Cevat Şakir Paşa'nın mirlivalığı 1914, ferikliği de 1918 yılındadır. Mustafa Fevzi (Çakmak) Paşa 1915 yılında mirliva, 1918 yılında ferik olmuştur. Anadolu direnişi saflarına 1921'de katılan Ali Sait Paşa, 1920'd* katılanlardan Nihat Paşa, Yusuf İzzet Paşa da, Mustafa Kemal Paşa'dan bir yıl önce, 1915 yılında mirlivalığa terfi ettirilmiş Osmanlı paşalarıdır. Mustafa Kemal Paşa ile aynı yılda mirliva olmuş Yakup Şevki Paşa sicil numarası ve Muhittin Paşa da kıdem bakımından Mustafa Kemal'den daha öndedirler.

Mareşal Fevzi Çakmak

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda silahlılarıyla ve komutanlıklarıyla katkıda bulunan bu 13 Osmanlı Paşası'nın listesi şöyledir:

Adı soyadı	Sicil No.	Mirlivalığı	Terfii	Son rütbesi
1) Ferik Cevat (Çobanlı)	1307—p. 4	1914	1918	Orgeneral
2) Mirliva Ali Sait (Akbaytoğan)	1311—c-p.1.	1915		Tümgeneral
3) Ferik Mustafa Fevzi (Çakmak)	1311—C-p.7.	1915	1918/22	Mareşal
4) Mirliva Nihat (Anılmış)	1312—p.4	1915	1928	Orgeneral
5) Mirliva Yusuf İzzet (Met)	1312-Sv.6	1915		Tümgeneral
6) Mirliva Yakup Şevki (Subaşı)	1312-P.5	1916	1922	Orgeneral
7) Mirliva Mustafa Kemal (Atatürk)	1317-p.8	1916	1921	Mareşal/ Gazi
8) Mirliva Muhittin (Akyüz)	1304—p.38	1916		Tümgeneral
9) Mirliva Ali İhsan (Sabis)	1317—Top.1	1917		Tümgeneral
10) Mirliva Ali Fuat (Cebesoy)	1317—p.28	1917	1923	Orgeneral
11) Mirliva Kâzım (İnanç)	1315—p.29	1918	1924	Orgeneral
12) Mirliva Kâzım (Karabekir)	1318—p.1	1918	1920	Orgeneral
13) Mirliva Nureddin Paşa	1309-p.31	1918		Tümgeneral

II. Dünya Savaşı'nın ünlü casusu Fransız tarihçisi ve aşağıdaki yazının sahibi Alain Decaux (solda) ile.

Almanların ödediği paralar sahte çıkınca, Çiçero'nun serveti bir anda sıfır oldu

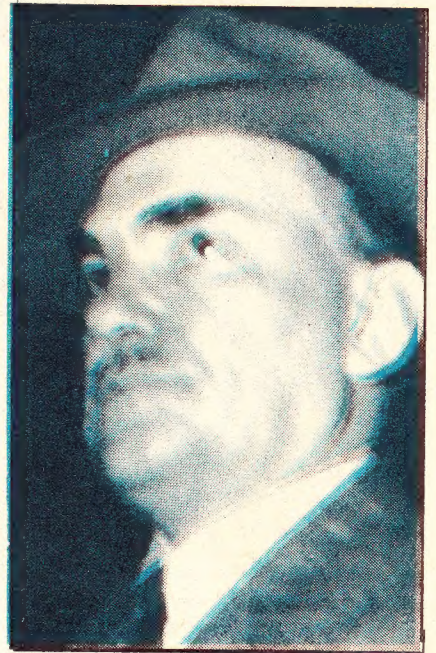
İngiliz Sefareti'nde çalışan ünlü casus elde ettiği çok önemli gizli belgeleri çok büyük paralar karşılığında Almanlara sattı ancak, yıllar sonra bu paraların sahte olduğu ortaya çıktı

Ağustos ayının bir günü... Dışarıda, İstanbul'un sıcak rüzgârı sarı toz bulutları havalandırıyor. Bulunduğumuz odanın kapalı dört penceresinden belli belirsiz bir uğultu gelmekte. Ağır sessizliğe, Aksaray Meydanı'nı 70 kilometre hızla dönen Chevrolet ve Pontiac'ların teker-

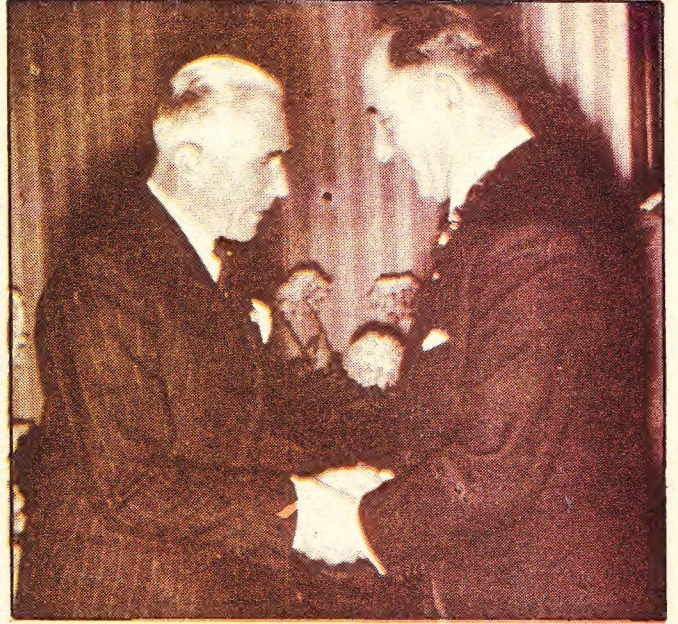
lek gıcırtiları karışıyor.

Sıcak ve sessizliğin verdiği bir bitkinlik içindeyim. Karşımda, oturduğu koltuğun kenarına kollarını kuvvetlice dayamış olan adama bir soru soruyorum. Alacağım yanıt, benim için ya başarı veya hezimet olacak.

Adamın anlamsız yüzünde, aniden bir

Ünlü casus: Çiçero

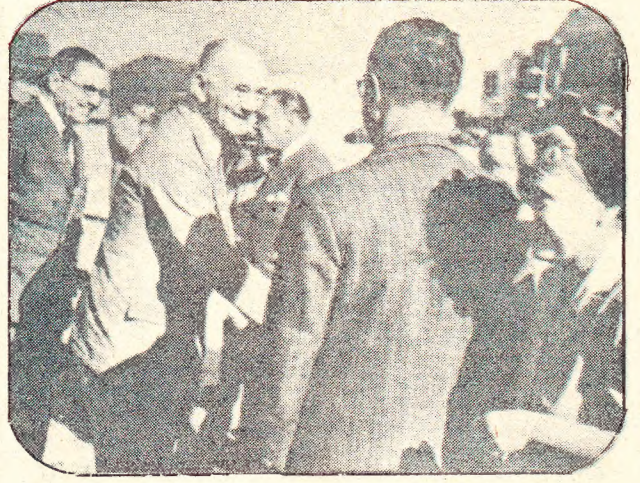
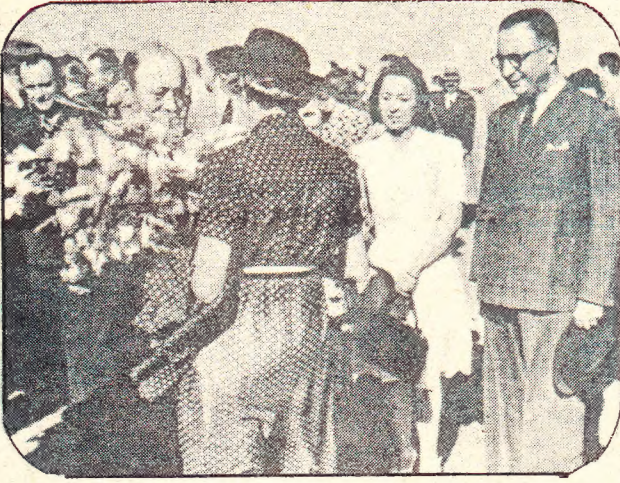

Von Papen 1945 yılının nisanında Türkiye müttefiklerle beraber Almanya ve Japonya'ya savaş ilân edince Ankara'dan ayrılmak zorunluğunu duymuştu. İşte Ankara'dan ayrılış.

Von Papen ve Türkiye'nin Almanya Büyükelçisi Hüsrev Gerede. Hüsrev Gerede de Türk diplomatları arasında seçkin bir yere sahipti. İki büyük Ankara'da bir kabul töreninde görülüyor.

Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Von Papen ülkesinin önde gelen diplomat ve devlet adamlarından biriydi. Hitler'in iktidara geçmesinde önemli rolü vardı. Ankara'ya atandığı zaman da Türk hükümeti kendisini büyükelçi olarak kabul edip etmemekte bir süre tereddüt göstermişti.

Sir Hughe Knatehbull Huggessen, İngilterenin Türkiye Büyükelçisi olarak bütün savaş süresince Ankara'da çalıştı. Savaş bitince de diplomatik görevi bitmişcesine Ankara'dan ayrıldı.

Savaş sırasında İngiltere'nin Askerî Ataşesi ve Tümgeneral Arnold idi. Arnold İngiltere'nin Türkiye'ye yapacağı silah yardımı konusunda Türk meslektaşları ile tüm savaş boyu tartışmıştı. Fotoğrafta Tümgeneral Arnold'u (ortada) Başbakan Şükrü Saraçoğlu'yla (sağda) görüyorsunuz.

gülümseme beliriyor. Ve dudaklarından üç sözcük dökülüyor:

“ — Evet, ben Çiçero'yum!”

Adamın fısıldar gibi söylediği bu sözler, birdenbire canlanmama yetmişti. Kana bulanan Avrupa'yı, tanımadığım bir kentteki yıpratıcı aramaların verdiği yorgunluğu unutup gitmişim. Çünkü, elli yaşlarındaki gülümseyen adam itiraf etmişti:

“ — Evet, ben Çiçero'yum!”

ANKARA'DAKİ YABANCI

Çiçero... Bu isim, on iki yıl önce, tam 31 ekim 1943'te, Alman Büyükelçisi Franz Von Papen tarafından, ona Ankara'da verilmişti. Adam, İngiliz sefirinin oda hizmetçisiydi ve evvelce hiç kimse tarafından tanınmıyordu. Ama, bundan böyle gizli haberleşme ve yazışmalarda, büyük Romalı hatibin ismiyle anılacaktı.

Olay, Ankara'da 26 ekim 1943'de başladı.

O akşam, Alman ataşesi Moyzisch erkenden yatağına çekilmişti. Elçilik binasında kalmıyordu. Atatürk tarafından başkent ilan edilen Ankara'da, karısıyla beraber bir küçük apartman dairelerinde oturuyordu.

Yüklü işleri, Moyzisch'e epey güç günler geçiriyordu. Çünkü, hemen bütün zamanını alan resmi ticaret ataşeliğinin yanında ikinci bir görev daha yüklenmişti: Gestapo ajanları ile gizli servis elemanlarının yönetimi...

Moyzisch telefonun sesiyle irkildi. İsteksizce ahizeyi kaldırdı. Elçilik birinci kâtipinin karısı Bayan Jenke, endişeli ve inandırıcı bir tonda konuşuyordu:

— Rica ediyorum, hemen bize gelebilir misiniz? Kocam mutlaka sizi görmek istiyor.

Saat gerçi on buçuktu. Ama böyle bir çağrının tartışması yapılabilir miydi? Hele bu, birinci kâtipin karısından gelmişse? Ve hele bu kadın, Joachim von Ribbentrop'un kızkardeşiye...

Moyzich, kısa bir süre sonra elçiliğe gelmişti. Burası, Alman mimari stilinde birçok binadan meydana geliyordu.

Jenkeler ufak bir evde oturuyorlardı. Kapıyı birinci kâtipin karısı açtı ve kocasının kabul edemediği “bir yabancı” salonda beklediğini söyledi. Moyzisch'e düşen görev, bu ziyaretçi ile görüşmekti. Bayan Jenke, “Bize sormak istediği bir şey var” diye ekledi.

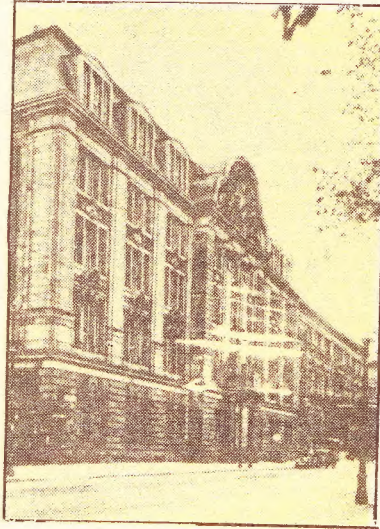
Moyzisch salona girdi. Bir koltukta hareketsiz oturan ve ileride yaşamını alt-üst edecek olan adamı ilk defa görüyordu.

Yabancı hemen ayağa kalktı. Fransızca olarak, endişeli bir sesle sordu:

— Kimsiniz?

Moyzisch ona aynı dilde cevap verdi ve oturması için başıyla iskemleyi işaret etti. Ancak adam hızla kapıya yöneldi

Çiçero Pierre takma adıyla Alman diplomat Moyzisch ile ilişki kurdu ve elindeki belgeleri satmak için astronomik paralar istedi

Alman dış istihbarat veya casusluk örgütünün binası

ve birden açtı. Dışarıda dinleyen kimse olmadığını görünce rahatladı ve oturdu. Sonra Moyzisch'e ağır, ezici bir şekilde baktı ve konuştu:

— Size bir iş teklifine geldim. Almanlar için çok önemli. Fakat bunun ne olduğunu açıklamadan önce, sizden söz istiyorum. Kabul ediniz veya etmeyiniz, bu işten şefiniz dışında kimseye söz etmeyeceksiniz. Yapacağınız herhangi bir açıklama, elimizdeki bilgilerden faydalanmak isteyen kişileri harekete geçirebilir ve iklimizin de hayatı tehlikeye girer. Böyle bir durum karşısında, sona kalmanın çarelerini araştırırım.

Konuya giriş oldukça sevimsizdi. Yabancı, bu defa daha yumuşak bir ses tonuyla konuştu:

— Bana söz veriyor musunuz?

— Elbette veriyorum. Artık söylemek istediğiniz şeyi açıklayın.

Moyzisch, aynı anda karşısındakinin kol saatine gözlerini dikti ve ısrarla baktı. Adam, canı sıkılmışçasına:

— Buraya hangi nedenle geldiğimi anlatınca, bana bütün zamanımızı ayırmaktan kaçınmayacaksınız” dedi.

Ve ekledi:

— Size çok gizli belgeler verebilirim. Düşünebileceğiniz surlardan çok daha fazlasını...”

Esrarengiz gece ziyaretçisi, şimdi, hareketlerini ustalıklı ayarlayan bir komedi sanatçısına benziyordu. Evvelâ karşısındakinin tepeden tırnağa süzdü,

sonra alay edercesine konuştu:

“ — Sözü ettiğim belgeler, doğruca İngiliz Büyükelçiliği'nden geliyor. Ha?.. Bu sizi meraklandırmıyor mu?”

Ses tonu öylesine sevimsizdi ki, Moyzisch, konuşmanın başında olduğu gibi tekrar aldırış etmez gibilerden bir tavır takındı. Adam, partiyi kaybettiğini zannetmişti:

20 BİN STERLİN

“ — Fakat karşılığında para isterim, çok para... 20 bin İngiliz sterlini...”

! — Delilik bu” diye bağırıp atıştı. “Bizim burada çok paramız yok. İngiliz sterlini olarak demek istiyorum. Sonra vereceğiniz şeylerin fevkalâde değeri olması lâzım. Ayrıca, elinizdeki dokümanları görmeliyim. Onlar yanınızda mı?”

Moyzisch'in bu soruya aldığı cevap, alaycı bir gülümseme oldu. Alman, kendine, onun bir deli olup olmadığını sordu. Fakat adam, sanki başkalarının düşüncelerini okuma gücüne sahip bir sihirbazdı:

“ — Ben deli değilim” dedi. “Bu günü hazırlamak için yıllarımı verdim. Bütün ayrıntıyı inceledim. Şimdi de, harekete geçme zamanı geldi. Size koşullarımı söyleyeceğim. Anlaşırsak ne alâ. Yoksa...”

Sol elinin işaret parmağıyla bir yönü gösterdi. Moyzisch, neyin kastedildiğini çok iyi anlamıştı: Sovyet Büyükelçiliği...

— Yoksa, bende ki dokümanlardan memnun olup olmayacaklarını anlamak için o tarafa giderim.”

Odaya derin bir sessizlik çökmüştü. Moyzisch bu arada izlenimlerini toparlamaya ve bir karara varmaya çalışıyordu.

Bu esrarengiz adam kim olabilirdi? Daha şimdiden söz istiyordu. 30 ekim günü, öğleden sonra saat üçte telefon edecekti. İsmi “Pierre” olacaktı. Moyzisch'e, Pierre tarafından gönderilmiş bir mektup alıp almadığını soracaktı. Eğer Alman olumlu yanıt verirse, o gece saat 10'da belirtilecek bir yerde, peşin ödenecek 20 bin sterlin karşılığında iki tomar pelikül (fotoğraf çekmekte kullanılan hassas jelatin) teslim edecekti. Ondan sonraki her bobin için de 15 bin sterlin...

— Kabul etmezseniz, beni bir daha göremezsiniz.”

Bu, malı görmeden, içeriğini ve değerini anlamadan yapılan garip bir alış-veriş anlaşmasıydı. Ama Moyzisch'in

öneriyi kabul etmekten başka çaresi yoktu.

BULUŞMA

Elçiliğin bahçesindeki malzeme deposunun yanında buluşmayı kararlaştırdılar. Moyzisch, misafirini götürdü. Kapının eşiğinde, adam birden Alman'ın kolunu tuttu:

“Kim olduğumu öğrenmek ister misiniz? Ben İngiliz Büyükelçisi'nin oda hizmetçisiyim.”

1943 yılı, dünya savaşının sonucunu belli edecek gelişmelere sahne oldu. İtalya çıkartması başarılı olmuştu. Birkaç ay öncesine kadar Kafkasya'ya ilerlemiş olan Alman orduları, şimdi Ruslar tarafından geri püskürtülüyordu. Tarafsız bir gözlemciye göre, Almanlar o yunu kaybetme durumuna düşüyorlardı.

Hitler ve destekçileri ise, iki fikre bel bağlamışlardı: Yeni bir ordu ve “müttefik devletler” arasında doğacak anlaşmazlık...

Bundan başka, Ribbentrop, aldığı yanlış istihbarata dayanarak olmayacak şeyler hayal ediyordu. 27 ekim 1943 günü, “özel, çok gizli” kaydıyla gönderilmiş şu telgrafi okudu:

“Dışişleri Bakanlığı'na, İngiliz Büyükelçiliği'nde çalışan bir işçi, büyükelçinin oda hizmetçisi olduğunu iddia ediyor. Bize, çok gizli fotoğraflar verecek. 30 ekimdeki ilk teslim için, 20 bin sterlin banknot istiyor. Ondan sonraki pelikül tomarları için de 15 bin sterlin. Teklifin kabul edilip edilmeyeceğine dair bize bilgi verin. Eğer, ‘evet’ diyorsanız, istenen para 30 ekimden evvel buraya özel bir kurye ile gönderilmeli. Bunun dışında başkaca bir bilgimiz yok.

Papen
Ankara'ya, ayın 27'sinde ve 28'inde hiçbir haber gelmedi. 29 ekim, Türklerin millî bayramı idi. Franz Von Papen ve ataseleri, devlet başkanının yanında diplomatik yerlerini aldılar. Törenden sonra Alman Büyükelçiliği'ne dönen Papen'e bir mesaj verildi:

“Bütün önlemleri alarak, İngiliz hizmetçisinin önerisini kabul edin. Kurye, 30 ekim günü öğleden evvel Ankara'da olacak. Dokümanlar hakkında acele rapor bekliyoruz.

Ribbentrop
30 ekim günü, öğleden sonra saat 15'de telefon çaldı. Moyzisch, kalbinin çarpıntısından duracağını sandı. “Pierre” hattın öbür ucundaydı. Sadece bir soru sordu:

“Mektuplarımı aldınız mı?”

Moyzisch olumlu yanıt verdi. Ve o akşam, önceden saptamış oldukları yerde buluşmayı kararlaştırdılar.

Alman atışe, elçilik bahçesinin sonundaki malzeme deposuna geldiğinde, saat 10'a iki dakika vardı. Gece âdeta

Çiçero belgeleri Moyzisch'e getirdiği zaman “Para yanımızda yanınızda mı?” diye sordu. Ve paraları aldıktan sonra belgeleri verdi

donuktu.

Bir dakika sonra, yanına bir karaltı yaklaştı. Fısıldayarak sordu:

“Benim, Pierre. Her şey yolunda mı?”

Ve ekledi:

“Para yanınızda mı?”

Karanlıktaki alışverişi hemen tamamlanmıştı. Moyzisch birkaç dakika sonra, yüklü bir para karşılığında aldığı tomarı elinde tutuyordu. Berlin, parayı küçük kâğıt banknotlar halinde göndermişti.

Saat sabahın 4'ünü bulmuştu. Ama, laboratuvarında iki tomar filmin banyosunu ve büyütmesini tamamladığı zaman, Moyzisch kendini hiç de yorgun hissetmiyordu. Önüne serilen define karşısında, keyfinden sarhoş olmuştu. Masanın üstünde, büyütülmüş resim yatıyordu. Bunlar, düşmanın en özenli şekilde sakladığı, paha biçilmez değerdeki politik dokümanlardı ve doğruluğu hakkında en küçük bir kuşkuyla yer bırakmıyordu. Moyzisch, “Elimizde bir ajanın ömür boyunca ele geçirmeyi hayal edemediği belgeler var” diye vazıyordu.

OLMAZ HAYAL

Son savaşın kiskançça saklanmış sırlarının, Ankara'da, İngiliz Büyükelçiliği kasasında bulundurulması nasıl anlaşılabildi. Basit. Çünkü Büyükelçi Sir Hugh Knatchbull Hugessen, uluslararası dolapların döndüğü bir başkentte, ilk planda yer alan önemli bir kişiydi.

Ertesi sabah Moyzisch, elindeki belgeleri şefine, Von Papen'e gösterdi. Büyükelçi büyük bir şaşkınlıkla bağırdı:

“Olmaz! Hayall..”

Esrarengiz haberciye, sonraları kendisini meşhur edecek lâkap verildi. Von Papen düşünceliydi. Sordu:

“Çocuk vaftiz edildi. Şimdi, haberleşmemizde kullanacağımız bir kodu ona vermemiz lâzım. İsim düşündünüz mü?”

“Henüz hayır” dedi, Moyzisch. “O, kendisini ‘Pierre’ diye tanıttı. Ancak, bunun hakiki ismi olmadığına eminim.”

“Olmaz oğlum, hayalden yoksunsun. Ona kendisinin de şaşıracağı bir kod bulmamız lâzım. Bak, bu dokümanlar madem ki çok değerli, ona ‘Çiçero’ diyelim.”

Çiçero —artık onun ismi olmuştu— hiç aksatmadan resim bobinleri getiriyordu. En küçük bir düş kırıklığı olmuyordu. Yeni belgeler, ilk verilenler kadar önemliydi.

Derken sıkıntılar başladı. Bunların kaynağı, herkesin düşündüğünün aksine, Berlin idi. Zavalı Moyzisch, her gün, Çiçero'ya ait sorularla dolu listeler alıyordu. Alman Gizli Servisi, ayrıntılı ve kesin yanıtlar istiyordu. İlk planda öğrenmek istedikleri, Çiçero'nun gerçek kimliği idi. Mesajlar ve sorunlar, daha sonra yalnız Wilhelmstrasse'den gelmekle kalmadı. Araya, Alman Gizli Servisi Şefi Kaltenbrunner ve öteki organlar da karıştılar. Sonunda Moyzisch, yarım düzine servise yanıt vermek zorunda kaldı.

BERLİN'İN KUŞKUSU

İşten yorgun döndüğü, gecelerinin bir bölümünü, kendisine tuzak kurma niyetinde bulunan servislere rapor yazmakla geçiriyordu. Günün birinde, büsbütün can sıkıcı bir haber geldi. Onu, sinirden deliye döndüren mesaj şu idi:

“Şimdiye kadar gerçek adını bulamamak olanaksız. Kimliğini, doğrudan doğruya İngiliz Büyükelçiliği'nden öğrenmeye çalışınız. Ve sonucu hemen bildiriniz.”

O andan itibaren Moyzisch, Çiçero hakkında bilgi toplama işine girişti. Ancak çabaları boşa gidiyordu.

Birkaç gün sonra, bir gece yarısı iki adam Ankara'ya doğru yol alıyordu. Moyzisch, Opel marka arabanın direksiyonundaydı. Arka koltukta oturan Çiçero yavaşça konuştu:

“Benim ismim ne sizi ne de Berlin'i ilgilendirir. Bunu asla açıklamayacağım. Fakat Berlin'e şunu söyleyebilirsiniz: Ben ne Türk, ne de Arnavut'um.”

Kısa bir sessizlikten sonra Moyzisch konuştu:

“Bana bir gün, İngilizlerden nefret ettiğinizi söylemiştiniz. Nedenini açıklayabilir misiniz?”

Çiçero hemen cevap vermedi. Sonra boğuk bir sesle:

“Çünkü” dedi, “Babam bir İngiliz tarafından öldürülmüştü.”

Ertesi gün, Moyzisch, acele Berlin'e çağrıldı. Özel bir uçak, onu Sofya'dan almıştı. Birkaç saat sonra da haşin, kudretli ve yüzü kılıç darbeleriyle çizilmiş, SS Generali Kaltenbrunner'in karşısında bulunuyordu. Oturur oturmaz, kendisine niçin özel bir uçakla gelmek onunun verildiğini anlamakta gecikmedi. Kaltenbrunner, onu Ribbentrop'tan önce görmek istemişti. Çünkü Dışişleri Bakanı ile Gizli Servis Şefi birbirlerinden nefret ediyorlardı ve Çiçero olayı, ikisi arasında şiddetli bir rekabete yol

açmıştı. Dışişleri Bakanı, Çiçero'dan alınan dokümanların doğruluğuna inanmıyordu.

Kaltenbrunner şöyle dedi:

"— Ribbentrop'a göre, İngilizler bu oda hizmetçisini kasten gönderip tuzak hazırlıyorlar. Eline, inanılmaz derecede önemli görünen haberler verip bizi yanıltıyorlar. Eğer gerçekten durum böyleyse, bu lüksü ödeyemeyiz. Führer'le doğrudan konuşmak düşüncesindeyim ve operasyonu benim servisinin yönetmesini isteyeceğim. Bunun için, gelecekte emirleri yalnız benden alacaksınız. Başka hiç kimseden..."

Moyzisch, biraz sonra Dışişleri Bakanı'nın yanındaydı. Ribbentrop, onu ayakta, kollarını Napolyonvâri kavuşturmuş olarak kabul etti:

"— Çiçero'yu tanıyorsunuz. Öğrenmek istediğim, bu bilgilerin gerçek olup olmadığıdır."

"— Size daha önce yolladığım raporlarda dediğim gibi efendim, kişisel kanım odur ki..."

Ribbentrop, ateşeyi sert bir şekilde susturdu. Kendisinin kişisel kanılarıyla ne işi olabiliyordu. Sözcüklerle basa basa konuştu:

"— Bana delil gösterebilir misiniz? Yoksa Ankara'ya başka birini mi gönderirim..."

Dışişleri Bakanı, şimdi Çiçero'nun fotoğraflarını sinirli hareketlerle ayırıyordu. Onları masasının ucuna kadar iterek mırıldandı:

"— Gerçek olmak için çok güzel..."
Ve ekledi:

"— Yeni bir emre kadar Berlin'de kalacaksınız!"

Moyzisch, böyle bir emrin ne anlama geldiğini çok iyi biliyordu. Tüyleri diken diken olmuştu. Diplomatların dediği gibi, "kızığa çekilmişti".

RİBBENTROP'UN KARARI

Ribbentrop, duygularına kapılarak ağır bir karar vermişti. Halbuki, Çiçero'nun teslim ettiği bilgiler iyi değerlendirilse, Almanya için bir kurtuluş şansı doğabilirdi. Üstelik Ribbentrop, "Yeni Bismarck" kimliğini kazanırdı. Ama, Moyzisch'in çalışmasını hor görmekle kalmıyor, onu tekrar ve önemli bilgiler elde edebileceği Ankara'ya dönmekten alıkoymuyordu.

Zaten Hitler politikası, her şeyden önce kaydedilmiş fırsatlar politikası değil miydi?

Moyzisch, 25 kasımda Ankara'ya dönübüldi ve Çiçero ile hemen ilişki kurdu. Aldığı her yeni bobin için 15 bin sterlin ödüyordu. Teslim alınan belgeler, yine öncekiler kadar önemliydi. Hatta bir İngiliz kodunun anahtarı öğrenilmişti ki, bu bilgi paha biçilmez değerdydi.

Ote yandan Çiçero'nun yaşama düzeyi değişmişti. Artık bambaşka bir in-

Kaltenbrunner

sandı. Pahalı İngiliz kumaşlarından iyi dikilmiş elbiseler giyiyor, ziynet eşyaları takıyordu.

Ocak ayı içinde, Ankara'ya İngiliz casuslarının sızdığı görüldü. Londra'dan gönderilen ajanlar, büyükelçiliği alarm tertibatı ile donattılar.

Çiçero gibi akıllı bir adamın artık durması gerekirdi. Şimdiye kadar 200 bin sterlinden fazla para almıştı. Bu para, onun geri kalan yaşamını lüks içinde geçirmesine yeterdi.

Ancak Çiçero durmadı. Akıl almaz bir ustalıklarla çalışıyor, alarm tertibatından sıyrılmayı başarıyor ve sırları aktarıyordu.

1943-1944 kışı ve 1944 ilkbahar ayları... Dokümanlarda iki kelime belirliyor: "Overlord Operasyonu." Çiçero'dan alınan bütün belgelerde bu işaret vardı: "Overlord Operasyonu" yakındı.

Anlamı neydi acaba?

Kuşkusuz politik olmaktan çok, büyük askeri önem taşıyacak bir hareket. Berlin endişeliydi. Moyzisch ise gecelelerini, dokümanları incelemekle geçiriyordu. Sonunda elindeki metinleri karşılaştırarak sonuca vardı: "Overlord Operasyonu" düşmanın Avrupa kıtasına çıkarma yapma koduydu.

Moyzisch, durumdan hemen Berlin'i haberdar etti. 1944 mart ayı idi. Halbuki, bundan üç ay evvel de, bir rastlantı sonucu çıkarma kararını öğrenmiş ve rapor etmişti. Ama Berlin, bunun üzerinde durmamış, şöyle bir yanıt vermişti:

"Olabilir. Fakat gerçekleştirilmesi çok zor bir girişim."

Böylece Çiçero'nun son verdiği bilgi en önemlisi olmasına karşın ötekilerden çok fazla hor görüldü.

6 nisan 1944'de, Moyzisch'in sekreter-

ri ortadan kayboldu. Çiçero olayın nedenini biliyor ve gerisini de tahmin ediyordu. Sekreter Amerikalıların safına geçmişti.

Bu, Çiçero için inanılmaz bir maceranın sonu ve ölüm tehlikesinin başgöstermesi demekti. Doğruca Moyzisch'e koştu:

"— Sekreteriniz, Amerikalıların yanına geçmiş" diye bağırıldı.

Sonra heyecanla sordu:

"— Benim hakkımda ne biliyor?"

"— Sizin kod isminizi biliyor. Belki biraz daha da fazlasını..."

Çiçero'nun yüzü morarmış, gözlerine belli bir korku yerleşmişti. "Gitmeliyim" dedi.

Moyzisch, şöyle anlatıyor:

"Derin bir korku yüzünü alt-üst etmişti. Tırnaklarını kemirdiğini farkettim. Şimdi o, hiçbir kurtuluş çaresi olmayan, güçten kesilmiş bir adamdı. Korku, karanlık gözlerinde okunuyordu."

"— Allahısmarladık bayım" dedi,

İkinci Dünya Savaşı'nın en büyük casusluk olayı böylece bitmişti. Baş aktör uçup gitmiş, kayıplara karışmıştı.

Elyesa Bazna'yı öteki adıyla Çiçero'yu bulabilmem için, aradan 11 yıl geçmesi gerektili.

BİR AJAN'IN İTİRAFLARI

"— Ben Yugoslavya'da doğdum."

Bu ilk itirafı İstanbul caddelerinde zor yürüyen, sarı renkli Desoto marka bir taksinin içinde aldım. Yanında oturan kısa boylu, güleç yüzlü, parlak bir alpa-kumaş giymiş olan adam, ellerini ö-

zenle dizlerinin üstüne koymuştu. Elyesa Bazna (Çiçero) bu aşınmış döşeme üstünde, Fransızca itiraf ediyordu.

“ — Ben Yugoslavya’da doğdum.”

Çiçero, 18 temmuz 1904 tarihinde Priştine’de dünyaya gelmişti. Babası Hafız Yaşar, Müslüman cemaatinin hocasıydı. Aile, Priştine’yi terkederek önce Selanik’e, sonra Birinci Dünya Savaşı sırasında İstanbul’a yerleşti.

“ — Düşmanlar Türkiye’yi işgal etmişlerdi. Bir Fransız deniz nakliyat şirketine işçi olarak girdim. Yapabileceğim tek iş buydu.”

Elyesa, daha sonra bir İngiliz kaptanının şoförü olarak görünür. Bir gün, bir Fransız subayının motosikletini alır ve onu demir yığını haline getirir. Bu yüzden hapse atılır, fakat kaçar. Tutuklanır, yine bir fırsatını bulup kaçar. Dosyasına, “Dikkat. Bazna tehlikeli bir suçlu, kurnaz bir gençtir” kaydı düşülmüştür. Tekrar polisin eline geçtiğinde, Fransız askerî mahkemesi tarafından üç yıl hapse mahkûm edilir ve cezasını çekmesi için Marsilya’ya gönderilir.

“ — Orada” diye anlatıyordu Bazna, “Sir Hugh’un beğenisini kazanan Fransızca’mı öğrendim.”

Sıkıntılı yıllar... Bazna, otel kapılarında, gece klüpleri önünde, yabancılarla alışverişler yapmaktadı. Bir gün, gençlik arkadaşı şoför Kosta’ya rastladı.

Sırma elbiseli kordiplomatik şoförleri önemli kişiler sayılırdı. Günün sekiz saatini, metresleriyle kapalı otomobillerde yumuşak yastıklarda geçirirlerdi. Elyesa, kendi yaşamıyla onlarınkini karşılaştırıyordu. Öyle rahat ve sakin bir yaşama can atıyordu.

KAVAS OLUYOR

Bogaz’ın kenarında garip bir gelenek vardı. Elçilik, ortaelçilik ve konsolosluk hademeleri, hemen tamamıyla Yugoslav ve Arnavut göçmenler arasından seçiliyordu. Hatta onların bir ismi vardı: “Kavas”. Neden Elyesa da olmasındı? Bu hayal, günden güne kafasında şekilleniyordu.

Bir sabah, kendisi için çok önemli bir haber duydu. Yugoslav ortaelçiliğinin şoförü işini bırakmıştı. Hemen oraya koştu. Kapıcısıyla Sırpa konuşarak kendini tanıttı ve görevle alınmasını istedi. Yetkili ortaelçi Miroslav Yankovitch kendisini gördü. Mucize. İşe alınmıştı.

Bu anımsanmaya değer olay 1932 yılına rastlar. Elyesa hemen arkasından evlendi ve önce bir kızı, sonra bir oğlu dünyaya geldi. Bunları ötekiler izledi.

Çiçero , İngiliz Büyükelçisi’nin banyoya girmesinden yararlanarak kasanın anahtarının kalıbını çıkarmayı başardı

Van Ribberdray

Elçilik şoförü eski çilelerini unutmuş, her zaman şarkı söyleyen neşeli bir adam haline gelmişti. Zaten arkadaşları, Elyesa’yı iki şeyin ilgilendirdiğini söylerler: Para ve güzel şarkılar...

Ortaelçilik, büyükelçilik düzeyine getirildi ve Ankara’da yarı tamamlanmış bir binaya taşındı. Küçük gece klüplerinin bulunduğu Atatürk’ün bu yeni başkenti Elyesa’nın hoşuna gitmişti. Ancak aradan bir müddet geçince, işine son verilecekti.

Elyesa’nın vşamaması gerekti. Amerikan Büyükelçiliği’nde Albay Glass’ın yanına girdi. Oradan da Jenke’nin aracılığıyla Alman Büyükelçiliği’ne geçti. Fakat kısa zamanda kovuldu. Çünkü âmirleri, onu mektupları okurken yakalamışlardı.

Peki, İngiliz Büyükelçiliği’ne nasıl girdi? Gayet basit bir yolla. “İngiliz Büyükelçiliği Birinci Kâtibi için bir şoför aranıyor” ilânını okuduktan sonra...

İngiliz Büyükelçiliği’ndeki ilk aylar olaysız geçti. Elyesa ağzı sıkı, işini vakitinde yapan, sadık bir hizmetkârdı. Görevini sessizlik içinde yerine getirirdi. Tıpkı, elçiliğin salonlarından sessiz adamlarla gelip geçmesi gibi...

Ama bu sessizlik, sadece görünüşünde idi.

O sıralarda Ankara’daki diplomasi tansiyonu aydan aya yükseliyordu. Ateş iki kutuptan çıkmaktaydı. İngiliz ve Alman büyükelçilikleri... İki büyükelçiliğin kasalarında da sırlar yatmaktaydı.

1943 sonbaharında karar saati gelmişti. Kavas Elyesa Bazna artık küçük boyunu aşılıyor, bir casus oluyordu. Hem de, İkinci Dünya Savaşı’nın en etkili ca-

susu. Onun yüzünden Hitler, yandaşlarının projelerinden başka bir şey düşünemez hale gelecekti.

Nasil başarılı olduğunun öyküsü ilgi çekicidir.

Gündüzleri büyükelçinin çalışma masası üstünde duran kırmızı ve siyah kasetlerin içinde çok önemli sırlar olduğunu, Bazna hemen anlamıştı. Kırmızı kaset, geceleri eski model bir kasaya saklanıyordu. Siyah kasete gelince, büyükelçi onu her akşam odasına götürüyordu. Uykusuz geçen saatlerinde dokümanları inceliyor, sonra onları bu kasete yerleştiriyordu.

ANAHTARI ELDE EDİYOR

Anahtarlar nasıl elde edilebilirdi? Bazna, büyük bir parça balmumu satın aldı. Sonra harekete geçme fırsatını beklemeye başladı. Bu fırsat bir sabah doğdu. Bunu şöyle anlatıyordu Elyesa Bazna:

“Ekselansları banyolarında yan gelmişlerdi. Yatak odasında onun gri elbisesini hazırlıyordum. Anahtarları gece masasının üstünde gördüm. Kasanın, kırmızı ve siyah kasetlerin anahtarları. Hemen kalıplarını aldım.

Anahtarlardan birinin üzerinde biraz balmumu kalmıştı. Sir Hugh’un dolabından bir mendil alarak temizledim ve anahtar destesini yerine koydum. Tam o anda, büyükelçi bornozunu çıkelterek içeriye girdi. O kadar hızla çıkagelmişti ki, korkacak zaman bulamadım. Mendili alaycı bir şekilde tetkik ettim. Ekselanslarına doğru döndüm ve dedim ki:

— Bu mendil pek temiz değil. Onu kirliiler arasına atıyorum.

Başıyla onayladı, fakat beni dinlemediğine emindim. Etrafına bakındı ve birden anahtarları gördü. Sessizce alıp bornozunun cebine koydu ve bir şey söylemeden gitti.”

Anahtarların kalıbını çıkarmak, Bazna için çocuk oyuncağı gibi kolay bir iş olmuştur. Bundan sonra âmirinin olmadığı zamanları kollamaya başladı. Büyükelçi, çok defa akşamları resmî davetlerde bulunduğu sırada, işini yürütüyordu. Fakat birçok kez, büyükelçi odasında uyurken içeri girmeye cesaret etti. Kasayı açtı ve dokümanları kendi odasına götürdü.

Problem, fotoğraf çekebilmektir. Günümüzde çok hassas peliküllerle, âletsiz fotokopi yapılabilir. Ancak 1943’lerde bu olanak dışıydı: Onun için bir düzen kurmak zorundaydı. Fakat Bazna, elçilikteki bütün hizmetçiler gibi, kendi odasının da sık sık arandığından emindi.

Öyle bir çekim yöntemi oluşturmahydı ki, hiç kimsenin, hiçbir şekilde dikkat ve kuşkusunu çekmesin.

"100 mumluk bir ampul alıp başucuma yerleştirdim. Ayrıca dört ayak ve bir metal halka aldım. Ayakları halkaya oturtup, üzerine fotoğraf makinemi yerleştirdiğim zaman, istediğim resmi çekebiliyordum. Bu aygıtların parçaları asla göze çarpmazdı. Çünkü ayaklardan ikisi gardrobuma kravat asacağı gibi koymuştum. Öteki ikisini laboratuvarın bulunduğu duvarda havlu asmak için kullanıyordum. Metal halka ise, kül dökmelerini önleyici bir koruyucu olarak kül tablasını çevreliyordu."

Devamını biliyoruz. Moyzisch'le düzensiz ilişki ve Çiçero'nun kasanına yığılması para tomarları...

1943 yılı sonuna doğru, Elyesa Bazna, İstanbul'da, Taksim Meydanı'nda bir daire kiraladı. Bir Yahudi'ye ait olan bu yer için, 5 bin lira peşin ödemişti. Bir müddet sonra, oraya yakın bir sokakta, bu defa 12 bin lira vererek ikinci bir daire kiraladı. Birkaç hafta sonra, altına bir Mercedes araba çekti. Bu ani zenginlik karşısında şaşırarak arkadaşlarına, umursamaz bir havayla anlatıyordu:

"— Piyango kazandım."

Sonunda kötü haber: Moyzisch'in sekreteri Amerikalıların tarafına geçmişti. 10 nisan 1944'te mosmor olmuş, yıkılmış Çiçero, Moyzisch'ten izin istedi.

"— Şimdi gitmem gerek."

Uzun aylar boyunca Elyesa Bazna hakkında kimse bir şey duymadı. Milyonlarca insanın ölümüne, sayısız kent ve kasabaların yamp yıkılmasına yol açan korkunç savaşın alevleri sönmeye yüz tutmuştu. Barış havası ağır ağır bütün dünyayı sarıyordu. Bu arada Bazna'nın karısı ve çocukları, Taksim'deki apartmanlarında sessiz sedasız yaşamlarını sürdürüyorlardı.

Bir gün kapıcı İsmail, evin önünde pırl pırl bir arabanın durduğunu gördü. İçinden çok zarif, çok neşeli kiracısının indiğini görünce şaşırıldı: Elyesa Bazna. Bu kişide bir zamanların küçük uşağından, ürkek casusundan eser yoktu. Bay Bazna deri değiştirmişti sanki. Bay Bazna: Bu ad bundan böyle onun varlığı, güçlü firmasını belirtiyordu. Mektup kâğıtlarını görmek yeterdi. Zengin müteşebbis Bay Bazna, şimdi Türkiye'nin en rahat yerlerinden birinde, sütun kaymağını sıyırmaya hazırlanıyordu.

KALP PARA

Bay Bazna, çalışmalarını sınırlandıramıyordu. İstanbul'daki bir hırdavatçılık işine 25 milyon frank yatırdı. Madem ki işler iyi yürüyordu, bundan olanaklar ölçüsünde yararlanmalıydı. Bir

Çiçero, ödediği 23 bin sterlin'in bankada bozdurulması sırasında paraların sahte olduğu anlaşıldı. Bu Çiçero'nun sonuydu

şirket, bir kumaş tüccarı adına 135 ton sudkostik ithal etmişti. Bazna, bu tüccardan sudkostik 90 tonunu satın aldı. Ve borcunun bir kısmını Türk parasıyla, kalanını 23 bin sterlin olarak ödedi.

Fakat bu alışveriş, Elyesa için felâket başlangıcı oldu. Tüccarın bazı arkadaşları İsviçre'ye gidiyordu. Tüccar, Bazna'dan aldığından beri kâsasında duran sterlin paketlerinden birini onlara verdi. Bol para ile yola çıkanlar Lozan'da bir bankanın gişesine başvurur başvurmaz, acı gerçek ortaya çıktı: Paralar sahte idi.

Öfkeyle İstanbul'a döndüler. Kumaş satıcısı çaresiz ve güçsüz omuzlarını silkti ve kendisinin de piyasaya sahte para sürmekten izlendiğini söyledi. Bazna tarafından verilen paraların kalan kısmını İstanbul'da değiştirmeye kalkışmıştı.

Olayın ortaya çıkması üzerine Bazna, İstanbul'da sorguya çekildi. Nihayet, 25 temmuz 1955'de İstanbul Valisi'nin kardeşi olan hâkim, onu başkasına zarar vermek suçundan 12 bin Türk lirası (resmî kurda bir milyon eski franktan biraz fazla) ödemeye mahkûm etti.

SERVETİ SIFIR OLUYOR

Ancak, işin acı tarafı bu değildi. Bazna bütün servetini kaybetmişti. Almanlar ona sahte para ödemişlerdi. 300 milyon frank sahibi olduğunu zannetmek ve bir anda sıfıra inmek... Üstelik, alacaklıları da acele ediyorlardı. Bu, gürlütlü bir iflâstı: 300 bin Türk lirası...

1955'de kendisini bulduğum zaman, Elyesa tekrar yoksul bir adam olmuştu. Birkaç işe el atmıştı ve iyi-kötü yaşıyordu. Mesleğini sorduğum zaman, dudak büküp gülümsedi.

"— Ben komisyoncuym bayım."

16 nisan 1954 tarihinde, Elyesa postaya üzerinde şu adres bulunan bir zarf attı: "Ekselans Adenauer, Federal Almanya Cumhurbaşkanı, Bonn." Sabık Çiçero, Alman Şansölyesi'ne basit bir tarzda yaşam öyküsünü anlatıyordu. Savaş sırasında İngiliz Büyükelçiliği'ne girmiş ve Almanlar hesabına çalışmıştı. Fakat, "Almanlara beslediği sempati-den ötürü" yaptığı çok yararlı çalışmanın karşılığında, kendisine sahte para ödenmişti. Bu, büyük bir haksızlıktı. Savaş sonrası, elindeki İngiliz paralarını piyasaya çıkarınca tümüyle iflâs etmişti. Sayın Cumhurbaşkanı'ndan zararının ödenmesini rica ediyordu. Hem 300

milyon istemiyordu, 2 milyon 100 bin markla yetinirdi.

Şansölye kendisine cevap vermedi, fakat Federal Almanya Dışişleri Bakanlığı, ona 9 ağustos 1954 tarihinde kısa bir mektup gönderdi. Bunda, nazik bir dille sorunun incelendiği bildiriliyordu. Elyesa Bazna, 15 ekimde ikinci bir mektup aldı. Dışişleri Bakanlığı, bu defa oldukça soğuk bir şekilde üzüntülerini bildiriyordu, Alman yasalarının böyle bir ödemede bulunmak zevkinden kendilerini yoksun bıraktığını belirtiyordu.

Onu, tekrar Paris'e geldiğinde gördüm. Onun gelişini Fransız milletine haber vermiştim. Yabancı basın benden bilgi almıştı. Ve şimdi 1963 yılı ocak ayının bir pazar günü, onu Orly Havaalanı'nda bir sürü gazeteci ve fotoğrafçıyla birlikte bekliyordum.

Kare yüzlü, yuvarlak siyah gözlüklü, kabak kafalı ve bodur bir adamdı. Bir elinde seyahat çantası ve katlanmış bir şemsiye tutuyordu. Ona doğru yürüdüm, hemen gülümsedi:

"— Günaydın Bay Decaux!"

Beni tanıdı. Flaşlar patladı, sorular başladı.

"— Gazeteciler sizi çok sıkıyor mu?" diye sordum

Dışlerini göstererek gülümsedi.

"— Benim için büyük şeref."

Açıkçası ünlü olmak onu mutlu ediyordu. Burada geçmiş günlerin heyecanlarını yaşıyor, savaş yıllarını, düşüşünü, servetinin sahte paralarla kuruluşunu anımsıyordu.

"— Elinizdeki paraların sahte olduğunu anladığınız zaman neler duydu-nuz?" diye sordum.

"— Çıldıracağımı zannettim Mösyö."

Bunu heyecansız söylemişti. Şöyle açıkladı:

"— Ben inatçı bir insanım. Alın yazısına inanırım."

Ona, bütün bir sabah boyunca kame-raların önünde sorular sorduktan sonra, ayrılacağımız zaman, şöyle dedim:

"— Eğer fırsat çıkarsa, tekrar casusluk yapar mıydınız?"

Gülümsedi, sert Fransızca'sıyla yanıtladı:

"— Kim bilebilir Mösyö?.."

Son bir ayrıntı: Televizyon stüdyosu-na gelmeden önce Çiçero, kendisine vadedilen paranın ödenmesini istedi. Ona birçok teklifte bulundum, reddetti. Hiç kimseye güvenemiyordu. Vezneden 20 adet 100 frank getirilinceye kadar beklemek gerekti. Bunların hepsini, teker teker, büyük bir dikkatle inceledi. Sonra kameranın önüne çıkmayı kabul etti.

Fransız Yazarı Pierre Loti

PIERRE LOTİ: «TÜRKLERİ SEVİYORUM ÇÜNKÜ ONLARI İYİ TANİYORUM»

TÜRKLERE karşı dostluğu, ve-fakârlığı, son nefesine kadar sürmüş olan Pierre Loti'ye soruştular:

— Türkleri neden bu kadar çok seviyorsun?

Verdiği karşılık şu olmuş:

— Çünkü, onları, iyi tanıyorum. Türkler Doğu'nun en temiz, en dürüst, en kibar ve en nâmuslu milletidir.

Gerçekten büyük Türk ve İslâm dostu olarak dünyaca bilinen Pierre Loti yakın tarihimizin unutulmaz simalarındandır. İstanbul'un geçmişinde, Türklerin kalbine bağda kurmuş bir tip olarak anımsanır. Bugün de, İstanbul'un bazı semtlerinde, değişik anılarıyla yaşamaktadır.

★
★

Türklerin Pierre loti'yi sevmesi, konusu Türkiye'de geçen romanlarından dolayı değildir. Gerçi Pierre Loti, bu romanlarındaki geniş hayal ve İstanbul'u tasvir gücüyle, Batı dünyasında İstanbul'a karşı büyük bir merak yaratmış ve çekicilik havası estirmişse de, onun asıl hizmeti, karagünlerimizde, güçlü kalemle, yanbaşıımızda yer almasıdır. Pierre Loti, Türk'ü Batılılara karşı sarsılmaz bir azimle savunmuştur.

Şimdi, bu büyük dostun, geçmişine, Türkiye'de kalan anılarına kısaca göz atalım.

ÇOCUKLUĞU VE OKUL HAYATI

Pierre Loti, 1850 yılının ocak ayında, bugün müzeye dönüştürülmüş ve kapısına heykeli dikilmiş bulunan Rochefort'daki evde doğmuştur. Protestan bir aileye mensuptur. Ailesi, onu, papaz yapmak ister. Ama, Pierre Loti'de sağlam bir din bağı sezilmez. Onun küçük yaştan beri kafasında tasarladığı tek planı vardır: Dünyayı dolaşmak, uzaktaki ülkeleri tanımak!

O yıllarda ne uçak, ne otomobil vardır. Hatta tren de gelişmemiştir. Uzak diyarlara gidebilmenin tek yolu, denizlerden geçer. İşte Pierre Loti bu amaçla denizci olmak ister ve Deniz Harp Okuluna girer. Pierre Loti, okul

sıralarında, mahcup, hareketsiz biraz da melankolik bir öğrencidir. Yalnızlığı sever, kalabalıktan kaçır. Bu davranışlarından dolayı okul arkadaşları, ona, Loti adını takarlar. Kendisinin asıl adı Julien Vieaud'dur. Loti, doğuda vahşi otlar arasında üreyen, yapraklarına dokunulunca büzülüp kapanan, kendisini gizleyen bir tür çiçeğin adıdır. Davranışları bakımından, arkadaşları tarafından bu çiçeğe benzetilen genç denizci, yaradılışına uygun bulduğu için yazı hayatında (Loti) adını kullanmıştır. Nitekim bu adla üne kavuşmuş ve Fransız Akademisine bu ad ile üye seçilmiştir. Ne garihtir ki, Pierre Loti'nin yazı bakımından öğrenciliği hiç de başarılı geçmemiştir. Bir kompozisyon ödevinin altına öğretmeni, sıfırı basarak, şu notu düşmüştür: "Bu öğrenci yaşamı boyunca Fransızca'yı doğru dürüst öğrenemeyecek ve yazamayacak derecede beceriksizdir!"

Pierre Loti bütün benliğiyle, doğanın ve doğunun âşığıdır. Romanları bu tutkunun ürünleridir. Doğuya vurgun olduğu kadar, denize de tutkundur. Denizler sayesinde ki, bütün doğuyu tanımış, tanıtmış ve yaşatmıştır. Yazar'ın gittiği her yere, erken adapte olma yeteneği vardır. Onlar gibi giyinir, onlar gibi yaşar. Bir milleti tanımak için Pierre Loti'nin uyguladığı en başarılı tutum budur. Bu açıdan, gittiği her yere uyum sağlar, âdeta oranın vatanı daşı olur. Onun içindir ki Pierre Loti, Fransız vatandaşı olmaktan çok, dünya vatandaşıdır. Onda, her milletin milliyetinden, bir parça vardır.

PIERRE LOTİ'NİN TÜRKİYE TUTKUSU VE ROMANLARI

Pierre Loti bir deniz subayı olarak, ilk kez, gemisiyle 1876 yılında Selânik'e gelir. Türkiye'yi, önce, Selânik'te tanır. Sonradan (Aziyade) Azade adıyla yayınladığı romanın kahramanı Hatice'ye burada rastlar. Gemisinin İstanbul'da görevlendirilmesi üzerine, önce Hasköy'de, sonra Eyüp'te oturur. Pierre,

Loti, kısa sürede çevreye adapte olur. Başında fesi ve şark giysisi ile (Arif) takma adıyla camileri, mezarlıkları, ser-vilikleri dolaşır. Eyüp halkına kendisini sevdirebilir. Sonraları Türkçe öğrenmeye başlar. Hocası, ünlü bilgin Zeki Megamez Bey'dir.

Pierre Loti'nin 1903 yılında, bahriye subayı olarak, ikinci defa gelip 2 yıl kaldığı İstanbul, ona daha renkli bir görünümündedir. Artık İstanbul'un her semtini doyarsa gezmektedir. Bu gezileri, aynı zamanda bir inceleme niteliğindedir. Sinan yapısı abidelere, çeşmelere, fakir semtlere, müslüman çoğunluğun oturduğu kahvelere yöneliktir. İşte bu yıllarda, Türkiye'de ve Batı'da büyük yankılar uyandıran ünlü romanını (Les Désenchantées) yi hazırlar. Dilimize, Bezgin Kadınlar, ya da Mutsuz Kızlar olarak çevrilebilen bu roman, Aziyade'den sonra, konusu Türkiye'den alınan en güzel eseridir.

ROMANLARINDAKİ ESKİ İSTANBUL

Gerek Aziade, gerek Bezgin Kadınlar adlı -Fransa'da sayısı hesaplanamayacak kadar baskıları yapılan- romanlarında, Pierre Loti, mübalağaya kaçmamış değildir. Ancak, İstanbul'un eşsiz güzelliklerini, öylesine güçlü bir kalemle tasvir etmiştir ki, hayranlık duymamak, etkilenmemek mümkün değil. Ramazan gecelerinde taç giymiş cesine ışıkla donatılmış minareleri anlatışı, ak sakallıların devam ettiği kahvelerin mistik havasını, Eyüp'te başını Allah'a kaldırmışcasına minarelerle boy ölçüşen servillerin haşmetini, sanki mai bir hal üstüne altın puvanlarla işlenmiş gibi gökkubbeye çivilenmiş yıldızları, denizin iç okşayan mai rengini öylesine dile getirmiştir ki, okuyanlar, bir şiir dünyasında yaşamış gibi olurlar.

Boğaziçi'ni hepimiz seve seve seyreder, geçeriz. Eyüp Camiiyle arkasındaki suskun mezarlığı bilimiz ama, Pierre Loti'nin kaleminden okurken âdeta büyüleniriz.